

Kazimierz Myśliński, Józef Szymański

Sprawozdanie z działalności Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego za okres od 21 marca 1968 do 26 marca 1969

Rocznik Lubelski 12, 223-228

1969

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ODDZIAŁU LUBELSKIEGO
POLSKIEGO TOWARZYSTWA HISTORYCZNEGO ZA OKRES OD 21 III 1968
DO 26 III 1969 R.

I. Stan organizacyjny Oddziału

W okresie sprawozdawczym liczba członków Oddziału wynosiła 114 osób, a zatem nie uległa żadnym zmianom. Jednakże kartoteka członków wymaga zgodnie z przepisami o stowarzyszeniach i zaleceniem Zarządu Głównego PTH uporządkowania. Należy podnieść, iż pewnej poprawie uległo wpłacanie składek członkowskich.

Pracami Oddziału kierował Zarząd w następującym składzie:

prezes — prof. dr Kazimierz Myśliński
wiceprezesi — prof. dr Jerzy Kłoczowski i dr Zygmunt Mańkowski
sekretarz — dr Józef Szymański
skarbnik — dr Tomasz Opas
członkowie Zarządu — dr Ryszard Bender, mgr Franciszek Cieślak, prof. dr Jan Dobrzański, doc. dr Stanisław Krzykała, prof. dr Józef Mazurkiewicz, mgr Stanisława Paulowa, doc. dr Zygmunt Sułowski, dr Wiesław Śladkowski, doc. dr Stanisław Tworek, mgr Eugenia Zaleska i prof. dr Henryk Zins.

Członkami Zarządu Głównego PTH byli prof. dr Tadeusz Mencil i ks. prof. dr Mieczysław Żywczyński, przy czym ten ostatni pełni funkcję wiceprezesa Zarządu Głównego PTH.

W skład Komisji Rewizyjnej Oddziału wchodził:

przewodniczący — mgr inż. Henryk Gawarecki
członkowie — mgr Jadwiga Kobusiewicz, dr Maria Stankowa, Bogumił Szczytowski i dr Stefan Wojciechowski.

Przy Zarządzie działało 6 komisji i sekcji, a mianowicie:

1. Komisja Wydawnicza — przewodniczący prof. dr Józef Mazurkiewicz.
2. Komisja Wykładów i Odczytów — przewodniczący dr Zygmunt Mańkowski.
3. Komisja Kontaktów z Terenem — przewodniczący doc. dr Stanisław Tworek.
4. Komisja Zjazdowa — przewodniczący dr Józef Szymański.
5. Sekcja Miłośników Miasta Lublina — przewodniczący mgr inż. Henryk Gawarecki.
6. Sekcja Dydaktyczna — przewodnicząca mgr Eugenia Zaleska.

W okresie sprawozdawczym Zarząd odbył 6 posiedzeń. W przeciwieństwie do poprzednich okresów, więcej ożywienia wykazują prace Komisji, które opracowane zagadnienia przedstawiały Zarządowi, ułatwiając tym samym jego prace. Natomiast nadal małe ożywienie obserwuje się w pracach sekcji dydaktycznej, której zadaniem jest wciągnięcie do prac Oddziału nauczycieli, nie tylko z Lublina, również sekcja Miłośników Miasta Lublina nie przejawiała większej działalności, mimo inspiracji ze strony Zarządu. Powołanie do istnienia Stowarzyszenia Miłośników Lublina, każe na nowo przemyśleć zadania tej sekcji.

W okresie sprawozdawczym okazało się, iż Oddział praktycznie nie dysponuje żadnym lokalem, gdyż dotychczas zajmowany w gmachu Kolegium Humanistycznego UMCS władze uczelni przeznaczyły na cele dydaktyczne. W tej sytuacji z pomocą przyszła dyrekcja Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Lublinie, która przeznaczyła w swym gmachu pomieszczenie na magazyn książek, będących własnością Oddziału, udostępniła lokal do prac administracyjnych Oddziału (w każdy czwartek w godz. 16.00 — 18.00 odbywają się tam dyżury przedstawicieli Zarządu), oraz umożliwiła odbywanie odczytów naukowych w pracowni naukowej Archiwum.

II. Posiedzenia naukowe

Założeniem Zarządu było, iż nadal posiedzenia naukowe winny odbywać się dwa razy w miesiącu. Jednakże z wielu powodów zasady tej nie dało się zrealizować konsekwentnie. Niepokojącym zjawiskiem jest pewien spadek udziału pracowników naukowych w posiedzeniach naukowych; jednakże obserwować można powolny ale systematyczny wzrost udziału członków pozauniwersyteckich. Zarządowi szczególnie by zależało na stałym wzroście uczestnictwa w zebraniach nauczycieli.

Posiedzeń naukowych odbyło się 9 z następującymi wykładami:

1. Dr Maria Stankowa (WAPL): *Kancelaria miasta Lublina 1317—1791.*
2. Mgr Józef Marszałek (Muzeum na Majdanku): *Hitlerowskie obozy na Lubelszczyźnie w latach okupacji.*
3. Doc. dr Andrzej Żaki (Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu): *Badania archeologiczne obronnego pasa doliny Dunajca.*
4. Mgr inż. Henryk Gawarecki: *Historyczne plany i kartografia Lublina.*
5. Dr Zygmunt Mańkowski (UMCS): *Rola Lubelszczyzny w czasie II wojny światowej.*
6. Dr Maria Stankowa (WAPL): *Szlachta prywatnego powiatu szczebrzeskiego XV—XVIII wieku.*
7. Doc. dr Stanisław Krzykała (UMCS): *W 50 rocznicę KPP.*
8. Prof. dr Stefan Ingot (Uniwersytet we Wrocławiu): *Rozwój badań nad dziejami wsi i chłopca polskiego.*
9. Doc. dr Mirosława Zakrzewska-Dubasowa (UMCS): *Z problematyki badań nad historią Armenii.*

Jak wynika z powyższego zestawienia, zdecydowaną przewagę w pracach odczytowych Oddziału, zyskała problematyka historii lokalnej. Zjawisko to można różnie oceniać. Skierowanie zainteresowania ku historii lokalnej zdaje się dowodzić ciągłego wrastania działalności Oddziału w potrzeby terenu, na którym działa. Jednakże nie wyczerpuje to statutowych zadań PTH, które ma za zadanie szerzyć w ogóle znajomość zagadnień historii. Zwraca również uwagę fakt, iż problematykę ogólniejszą podejmują raczej osoby zapraszane z zewnątrz, aczkolwiek w pewnym stopniu zjawisko to jest zrozumiałe.

III. Upowszechnienie i popularyzacja historii

Z planowanych w tym zakresie akcji zorganizowany został w lutym i marcu 1969 r. wspólnie z Klubem Międzynarodowej Prasy i Książki cykl odczytów pt.: *Jak rodziła się Polska.* Złożyło się nań 8 wykładów, a mianowicie:

1. Dr Zygmunt Mańkowski (UMCS): *Ruch oporu na ziemiach polskich w latach okupacji hitlerowskiej.*

2. Mgr Ireneusz Caban (Referat Historii Partii przy KW PZPR): *Sytuacja na ziemiach polskich w przededniu wyzwolenia*.

3. Dr Zygmunt Mańkowski: *Obóz rewolucyjny w Polsce w przededniu wyzwolenia*.

4. Dr Jerzy Pawłowicz (Zakład Historii Partii przy KC PZPR): *Problemy frontu narodowego w Polsce w latach okupacji*.

5. Dr Bolesław Dolata (Wojskowy Instytut Historyczny): *Wyzwolenie ziem polskich 1944—1945*.

6. Mgr Ireneusz Caban: *Sytuacja na Lubelszczyźnie po wyzwoleniu*.

7. Dr Zygmunt Mańkowski: *PKWN — pierwszy rząd Polski Ludowej*.

8. Dr Ludomir Smosarski (Zakład Historii Partii przy KC PZPR): *Walka o utrwalenie władzy ludowej w Polsce 1945—1947*.

Cykl ten w zamiarach Zarządu ma stanowić szersze wprowadzenie do organizowanych w Lublinie długofalowych obchodów 25-lecia Polski Ludowej, a w których Oddział w porozumieniu z władzami miejskimi ma wziąć znaczny i żywy udział. Przewiduje się m. in. zorganizowanie uroczystej sesji popularnej a także szeregu spotkań z miejscowymi historykami, połączonych z ich odczytami. Realizacja tych planów będzie zależała w wysokim stopniu od aktywności członków Oddziału.

Nie zaniedbano również popularyzacji problematyki historycznej w terenie. Tak więc Oddział udzielił pomocy w organizowaniu analogicznych uroczystości, połączonych z sesjami popularnymi, władzom miejskim w Chełmie, Lubartowie i Hrubieszowie. W ostatnim stadium przygotowań znajduje się sesja poświęcona dziejom Opola Lubelskiego i powiatu opolskiego, która jest przewidziana na miesiąc czerwiec br. Podejmowanych kilka analogicznych inicjatyw na razie nie dało rezultatów.

Oceniając akcję popularyzacyjną Oddziału podnieść należy, jako jej cechę charakterystyczną, tradycyjną już troskę o jej wysoki poziom naukowy i możliwie szeroki krąg odbiorców. Nie bez znaczenia dla tej akcji pozostaje ścisły jej związek z analogicznymi planami władz politycznych i administracyjnych, co zapewnia harmonijność działania.

IV. Akcja wydawnicza

W okresie sprawozdawczym ukazały się dwa tomy „Rocznika Lubelskiego”, a mianowicie tom IX za 1966 r. i t. X za 1967 r., łącznej objętości około 52 arkuszy. Fakt ten należy ocenić jako bardzo poważny wysiłek zarówno redakcji, jak i Wydawnictwa Lubelskiego. Jednakże nie należy zapominać, iż nadal istnieje opóźnienie, którego nie udało się zlikwidować. W tej chwili w Wydawnictwie Lubelskim znajduje się kolejny tom, a mianowicie t. XI za 1968 r. Wydawnictwo będzie w stanie wydać w tym roku tylko ten jeden tom. W ostatnich dniach, redakcja — zgodnie z umową — przekazała do Wydawnictwa tom XII za 1969 r., który wydawnictwo chce wydać w I kwartale 1970 r. W związku z tym redakcja już zawiązała prace nad t. XIII za 1970 r., spodziewając się, iż skłoni Wydawnictwo Lubelskie do wydania w r. 1970 dwóch tomów i tym samym ostatecznie zlikwiduje istniejące opóźnienie. Jak z tego wynika prace redakcyjne już od dawna wyszły z impasu i są w stanie zapewnić rytmiczność ukazywania się „Rocznika”. W tym właśnie kontekście należy przypomnieć, iż Wojewódzka Rada Narodowa, przyznając zespołowi redakcyjnemu naukową nagrodę wojewódzką za 1968 r., wyraziła

uznanie nie tylko dla roli jaką spełnia „Rocznik” dla regionu, ale również dla wysiłku redakcyjnego Oddziału.

Również w Wydawnictwie Lubelskim, staraniem Oddziału, ukazała się praca W. Cwika: *Miasta królewskie Lubelszczyzny w drugiej połowie XVIII w.*, objętości 12 arkuszy. Praca ukazała się w serii *Z dziejów Lublina i Lubelszczyzny*, którą Oddział chciałby nadal kontynuować. Stanowisko takie zdaje się być w pełni uzasadnione, wobec znanego braku naukowych opracowań dotyczących regionu, zjawiska wciąż dotkliwie dającego o sobie znać.

Rozumiejąc trudną sytuację poligraficzną i wydawniczą Wydawnictwa Lubelskiego, nie chcąc także opóźnić ukazania się t. X „Rocznika”, pomyślanego jako prezentacja środowiska lubelskiego na X Zjeździe Historyków, już poprzedni Zarząd zdecydował się analogicznie, drugie wydawnictwo — *Polska w Europie* wydać własnym nakładem, uzyskując jednorazową zgodę Ministerstwa Kultury i Sztuki. Obecny Zarząd wydanie to doprowadził do końca, publikując książkę objętości 20 arkuszy.

Wychodząc z analogicznych założeń, a chcąc przyjść z pomocą organizującemu się Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Zamościu, Oddział wydaje we własnym zakresie dzieło zbiorowe pt.: *Zamość i Zamojszczyzna w dziejach i kulturze polskiej*. Będzie to książka licząca około 25 arkuszy drukarskich i ukazanie się jej jest spodziewane na koniec czerwca br.

Wydawnictwu Lubelskiemu przekazana została analogiczna praca pt.: *Dzieje Lubartowa i powiatu lubartowskiego*, arkuszy około 20, a której ukazanie się przewidziane jest na 1970 r. Nie może wyjść z impasu opracowanie i przekazanie wydawnictwu pracy poświęconej dziejom Krasnegostawu i powiatu krasnostawskiego. Zaawansowane daleko są prace redakcyjne nad wydawnictwem poświęconym dziejom Bełżyc i powiatu bełżyckiego, którego wydania podjęło się Wydawnictwo Lubelskie. Na ukończeniu znajdują się także prace nad t. II *Dziejów Lublina*, który zgodnie z planem w 1970 r. winien być przekazany Wydawnictwu Lubelskiemu. Podjęto także pierwsze kroki w kierunku przygotowania wydawnictwa poświęconego dziejom Opola Lubelskiego.

Równocześnie Oddział podjął prace, już częściowo znacznie zaawansowane, nad przygotowaniem dwóch niezmiernie ważkich dla Lubelszczyzny wydawnictw. Są to *Dzieje wsi lubelskiej* i rudymentarne, ale oparte o nowe źródła, dzieje wszystkich miast Lubelszczyzny, potraktowane jako monografie, analogicznie jak *Miasta polskie w Tysiącleciu*.

Należy podnieść, iż wszystkie wymienione tutaj inicjatywy wydawnicze mają zapewnione dotacje władz wojewódzkich lub terenowych, a niektóre dotacje zostały już wpłacone na konto Oddziału. Jest to sytuacja różna od poprzednich lat, kiedy Oddział przystępował do prac wydawniczych, nie zawsze posiadając pewność, iż dotacje uzyska. Inna sprawa, iż ani razu nie zawiódł mecenat władz miejscowych.

Jak z tego widać, akcja wydawnicza Oddziału nabrała pełnego rozmachu i bynajmniej nie objawia tendencji niżkowych, dowodząc ciągłego krzepnięcia środowiska historycznego. Być może, iż sytuacja ta każe szukać innych rozwiązań wydawniczych, albowiem Oddział nie dysponując odpowiednią organizacją, nie może stawać się oficyną wydawniczą, chociaż podjęte próby dowodzą, iż stać go na działalność i w tym kierunku. Wydaje się, iż należy jednak poprzestać na roli poważnego, jeżeli nie najpoważniejszego inicjatora wydawnictw naukowych na terenie Lublina. Podkreślić należy, iż w przeważającej części wysiłek wydawniczy Oddziału przybiera najbardziej korzystną postać, odbijając tym samym nowoczesne me-

tody pracy naukowej, mianowicie prac zbiorowych, tak charakterystycznych dla nowoczesnej nauki historycznej.

Taka sytuacja edytorska jest możliwa tylko dzięki doświadczonemu już mecenatowi, zwłaszcza WRN z jej przewodniczącym, i innych rad narodowych, szczególnie MRN w Lublinie i jej przewodniczącemu, i życzliwemu poparciu ze strony KW PZPR. Gdyby nie pomoc tych organów, Oddział w zasadzie niewiele mógłby zdziałać w tym zakresie, wobec szczupłości dotacji centralnych mających inne przeznaczenie. Mimo ciągłych trudności, akcja wydawnicza może się pomyślnie rozwijać dzięki systematycznemu popieraniu jej przez Wydawnictwo Lubelskie. Stąd z przyjemnością stwierdzamy, iż wspomniane trudności powoli, ale stale, maleją. Wysiłek ten w sumie składa się na znaczne podniesienie rangi środowiska lubelskiego w skali krajowej, o czym nie wolno zapominać.

V. Sprawy X Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Lublinie

Termin Zjazdu, jak wiadomo, Zarząd Główny PTH ustalił na dzień 9—13 IX br. Z naszego środowiska będą przedstawione na Zjeździe trzy referaty sekcyjne, a mianowicie:

1. Prof. dr Kazimierz Myśliński: *Pogranicze polsko-ruskie i jego rola w genezie państw polskiego i ruskiego.*
2. Prof. dr Jerzy Kłoczowski: *Kultura polska XIV—XV wieku w kontekście wzrostu środkowoeuropejskiego.*
3. Prof. dr Tadeusz Mencil: *Postępowe elementy ustrojowe Księstwa Warszawskiego.*

Dorobek środowiska i uprawiana przezeń problematyka sprezentowana będzie Zjazdowi przez dwa okolicznościowe wydawnictwa, a mianowicie „Rocznik Lubelski” t. X i pracę zbiorową *Polska w Europie*. Wydaje się, że oba wydawnictwa w sumie dają możliwość jasnego i pełnego wyrobienia sobie opinii o dorobku naszego Oddziału i jego członków.

W związku z faktem, iż Oddział nasz jest gospodarzem Zjazdu, już został zrobiony duży wysiłek organizacyjny, zaś jego kulminacja nastąpi w sierpniu i pierwszej połowie września br. Należy pamiętać, iż mamy podejmować ok. 1000 historyków, w tym wcale liczne delegacje zagraniczne. Już w tej chwili liczba zgłoszeń przekroczyła 700 osób. Należyta organizacja wymaga zharmonizowania wysiłków nie tylko naszych, ale i władz miejskich i wojewódzkich, licznych przedsiębiorstw miejskich i wojewódzkich, dla których przecież Zjazd bynajmniej nie jest najważniejszym wydarzeniem. Dla zobrazowania trudności wystarczy przytoczyć fakt, iż PAN nie wyraziła zgody na organizowanie posiłków zbiorowych przez PTH, zaś LZG nie mogą się podjąć tego zadania bez opłacenia kosztów z góry. Pomoc, jaką okazały nam w tym wypadku władze UMCS, nie rozwiązują tej trudności jeszcze w zupełności. Zatem Komisja Zjazdowa wraz z Komitetem Organizacyjnym Zarządu Głównego PTH podejmuje w tym wypadku odpowiedzialność w znacznym stopniu prywatną. Co prawda w bieżącym roku dysponujemy lepszymi warunkami lokalowymi (powiększyła się baza noclegowa oraz można będzie wykorzystać czytelnie Biblioteki Międzyuczelnianej), ale doświadczenie już uzyskane, wskazuje, iż nie są to łatwe sprawy do rozwiązania. Jeżeli chcemy zaprezentować należytą gościnność, konieczny jest wysiłek nie tylko całej Komisji Zjazdowej, ale również wszystkich członków Oddziału, na których pomoc Zarząd bardzo liczy.

VI. Współpraca Oddziału z władzami terenowymi

Zdecydowanie silnie i pozytywnie zaznaczyła się w okresie sprawozdawczym więź z lokalnymi władzami i związek z ich poczynaniami. Oddział współpracował z WRN w akcji opracowania i ustalenia herbów poszczególnych miejscowości, wydawał szereg opinii dla wydawnictw Rad Narodowych (tych które mają ukazać się poza PTH), opiniował od strony historycznej projekty wydziałów kultury w zakresie organizowania uroczystości, masowych akcji politycznych i kulturalnych. Analogiczna współpraca rozwijała się między stowarzyszeniami społecznymi i to głównie pozalubelskimi, jak np. z Towarzystwem Miłośników Radzyna, Towarzystwem Miłośników Hrubieszowa czy Towarzystwem Przyjaciół Nauk w Zamościu. Ten wysiłek, głównie konsultacyjny, owocuje w postaci już wspomnianego mecenatu władz terenowych, wciąż wzrastającego. Niech zatem wolno będzie zakończyć to sprawozdanie podziękowaniem za ów mecenat, jakże konieczny do prowadzenia działalności Oddziału.

Kazimierz Myśliński

Józef Szymański

PIĘCDZIESIĘCIOLECIE ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI I POWSTANIA KPP NA LUBELSZCZYŹNIE

W 50 rocznicę odzyskania niepodległości i odbudowy państwa polskiego odbyły się w Lublinie centralne uroczystości nawiązujące do wydarzeń 1918 r. O randze obchodów świadczyło przybycie do Lublina w dniu 7 listopada 1968 r. przedstawicieli najwyższych władz partyjnych i państwowych z Władysławem Gomułką na czele. Okolicznościowe przemówienie wygłosił premier Józef Cyrankiewicz, dając w nim historyczną analizę dziejów narodu polskiego oraz aktualną — zgodną z polską racją stanu — polityczną wykładnię najnowszej historii Polski.

Nawiązując do obchodów ogólnopolskich oraz doceniając znaczenie rocznicy, lubelskie środowisko naukowe zorganizowało szereg posiedzeń i zebrań związanych tematycznie z odbudową państwowości polskiej.

W dniu 5 listopada 1968 r. odbyło się posiedzenie Lubelskiego Oddziału Towarzystwa Nauk Politycznych, któremu przewodniczył doc. dr Henryk Groszyk. Stwierdził on m. in., że stanowi ono sprzyjającą okazję do wszechstronnej dyskusji nad historycznymi konsekwencjami wynikającymi z faktu odzyskania niepodległości oraz nad całym splotem wydarzeń, które do niepodległości prowadziły. Referat pt. *Dwie koncepcje ustrojowe w dobie powstania państwa polskiego 1918—1919* wygłosił doc. dr Stanisław Krzykała. Na szerokim tle społeczno-gospodarczym przedstawił główne nurty polityczne oraz koncepcje ustrojowe w okresie poprzedzającym powstanie II Rzeczypospolitej, jak również w przełomowych latach 1918—1919. Posługując się marksistowską analizą, Stanisław Krzykała ocenił ówczesną sytuację rewolucyjną w Europie, a na jej tle programy partii politycznych i grup społecznych ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji i charakteru rządu Daszyńskiego. W dyskusji nad referatem wzięło udział 10 osób, m. in.: prof. dr Tadeusz Mencil, prof. dr Jan Dobrzański, doc. dr Henryk Groszyk, dr Wiesław Śladkowski, mgr Jerzy Reder, mgr Edward Olszewski, mgr Józef Marszałek.

Zagadnieniu odbudowy niepodległej Polski poświęcony był również odczyt w klubie pracowników naukowych w dniu 4 listopada 1968 r. Zebraniu przewod-